

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

Лекція

з навчальної дисципліни

«Поліцейська деонтологія»

обов'язкова компонента освітньої програми

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за темою – Юрист, громадянське суспільство, держава

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023, №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
факультету № 6
Протокол від
25.08.2023, №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023, №8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
дисциплін факультету № 6 ХНУВС, (протокол від 18.08.2023 №8)

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6
ХНУВС, доктор філософії за спеціальністю 081-Право, доцент Певко С. Г..

Рецензенти:

Зубенко Г.В. доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного
права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н.
Каразіна, к.ю.н., доцент;

Марчук М.І. завідувач кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
д.ю.н., доцент

План лекції

1. Професія «юрист»: поняття, загальні ознаки.
2. Фах і кваліфікація юриста.

Рекомендована література:

Основна

1. Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Х., 2015. 212с.
2. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
3. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. /[Л. В. Радовецька, С. П. Лясковська, О. О. Тихомиров та ін.]. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.
4. Юридична психологія: підручник / за заг. редакцією О.М. Бандурки; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Додаткова література:

1. Гавриленко О.А., Тетерич О.М. Моральні засади професії юриста // Вісник Університету внутрішніх справ. Вип. № 3-4. 2016. 109с.
2. Грищенко Н. В. Деонтологічна складова професійної підготовки працівника поліції //Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. праць. Х.: ХНУВС. 2020. С.22-24.
3. Етикет і професійна етика поліцейського / В. М. Бесчастний, Т. В. Кононенко, Т. М. Сабельникова ; М-во внутр. справ України, Донец. юрид. ін-т. Київ : ВД Дакор, 2019. 216 с.
4. Пендюра М. М. Про деякі актуальні аспекти запровадження у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання навчальної дисципліни поліцейська деонтологія// Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали круглого столу. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 64 – 66.

Текст лекції

1. Професія «юрист»: поняття, загальні ознаки.

Професія «юрист» (лат. *professio*, от *profiteor* — повідомляю про свою справу) являє собою певний рід трудової діяльності в правовій сфері суспільства, що потребує юридичних знань, умінь і навичок, необхідних для професійного виконання прав й обов'язків. Юридична професія визначається специфічними умовами діяльності даної сфери і виражається у високій правовій культурі юридичного працівника цієї сфери. Юрист — це фахівець, що одержав повний набір юридичних знань, вмінь і навичок відповідно до державних стандартів освіти та володіє правом займати певні посади в різних сферах юридичної практики, тобто займатися визначеною юридичною практичною діяльністю. Юрист як фахівець завжди має певну кваліфікацію, тобто — ступінь підготовленості, наявності спеціальних правових знань, вмінь і практичних навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків.

Загальні ознаки професії юриста: 1) служить громадянському суспільству і державі: його діяльність має, насамперед, суспільний і державний характер; 2) надає соціальні послуги громадянам у вигляді юридичної допомоги і має справу, як правило, із соціальними аномаліями, відхиленнями від норм, «хворобами» у суспільстві; 3) користується офіційним статусом посадової особи: при занятті посади він нерідко присягає на вірність своєму професійному обов'язку; 4) не бере прямої участі у створенні матеріальних і духовних благ: він має визначені владні повноваження, що містять в собі управлінські основи (але не обов'язково є винятково управлінськими). Так, праця прокурора, судді, слідчого, оперативного працівника міліції і ряду інших пов'язана із здійсненням особливих владних повноважень, з правами й обов'язками застосовувати владу від імені закону; 5) діє автономно: його робота цілком не збігається з діяльністю закладу, відомства, працівником якого він є, хоча і здійснюється в інтересах цього закладу або відомства; 6) діє творчо: він знаходиться в постійному пошуку істини, у нього немає стандартних (шаблонних) рішень, оскільки йому припадає вирішувати багатоманітні завдання і кожна нова справа являє собою нове завдання; 7) він є служителем закону: у своїй діяльності завжди обмежується рамками закону, уже під час планування своєї роботи він мислено зіставляє свої дії з нормами чинного законодавства; 8) є носієм професійної специфічної культури, що охоплює всі культурні аспекти юридичної діяльності, не лише правові, а й етичні, психологічні, політичні, економічні, екологічні, інформаційні та ін., що забезпечує престиж його професії і фаху.

Професіоналізм — невід'ємна властивість юридичної діяльності, що означає добре володіння своєю професією, тобто володіння знаннями, досвідом, вміннями і навичками. Закінчення учбової юридичної установи — лише формальне, а не фактичне свідоцтво рівня юридичної підготовки. Як професіонал юрист повинен володіти фундаментальними і спеціальними юридичними знаннями, мати розвинене правове мислення, *бути впевненим у верховенстві права і необхідності дотримання законності*; уміло користуватися юридичним інструментарієм при рішенні юридичних завдань у цілях захисту прав людини. Професіонал — це добре підготовлений спеціаліст конкретної справи. *Високий професіонал — це людина внутрішньої самодисципліни, яка*

ніколи не дозволяє собі поверхневого ставлення до справи.

Властивість професіоналізму відбиває специфіку роботи юриста, відмежовує її від правової свідомості, правової культури інших суб'єктів права – не юристів. Професіоналізм як властивість юридичної діяльності в юридичній практиці закріплюється у відповідних нормативно-правових актах і є основою системи офіційних норм-вимог, що ставляться до юристів конкретної спеціалізації.

Діяти професійно означає:

- 1) діяти за правилами, виробленими і закріпленими у встановленому порядку, відповідно до особливого рівня (якості) прийнятих на себе завдань;
- 2) мати високу кваліфікацію (ділову компетенцію), засновану на фаховій освіті;
- 3) керуватися морально-правовим обов'язком (а не розуміннями користі або вигоди); дотримуватися нормативів правової, психологічної, політичної, економічної, екологічної, етичної, естетичної, інформаційної культури, що пред'являються до процесу діяльності і її результатів;
- 4) бути підконтрольним відповідним державним органам і (або) об'єднанням спеціалістів, але вільним від непрофесійного (в тому числі партійного) втручання;
- 5) гарантувати здійснення роботи - забезпечити безперервність діяльності на належному рівні відповідно до поставлених завдань або запитів;
- 6) одержувати належну оплату за свою кваліфіковану працю.

2. Фах і кваліфікація юриста.

Професія, як правило, містить в собі ряд фахів. Наприклад, професія вчителя має такі фахи – вчитель математики, хімії, біології, історії, основ правознавства та ін. Розвиток науки і техніки, зміни в економічній і політичній сферах життя країни викликають появу нових і втрату застарілих професій і фахів. У Державному реєстрі налічуються тисячі професій і фахів, що постійно поновлюються або змінюються¹.

Юридичний фах (від *лат. species* — рід, вид) – певний вид професійно-трудової діяльності в межах професії юриста з чітко позначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, вмінь і навичок, необхідного рівня і напрямку професійно-правового мислення і діяльності.

Фахи юридичної професії за родом діяльності:

- слідчий органів внутрішніх справ, прокуратури, служби безпеки, податкової міліції;
- військовий прокурор – армії, флотилії, з'єднання, гарнізону та ін;
- суддя – конституційного суду; загального суду, господарського суду, адміністративного суду та ін.;
- інспектор системи МВС – інспектор дозвільної системи, дільничний інспектор, інспектор патрульної поліції, інспектор кримінальної міліції у справах неповнолітніх, інспектор по роботі з особовим складом та ін.

В умовах зростання правового регулювання суспільних відносин *спеціалізація стає об'єктивною вимогою*. Якщо декілька років тому адвокат не мав права публічно заявляти про себе як про фахівця у певній галузі права, то сьогодні це стає можливим і необхідним, тому що свідчить про володіння адвокатом потрібними винятковими знаннями, навичками і досвідом. Наприклад, в США відбувається *сертифікація* адвокатів-фахівців у галузі кримінального, цивільного, трудового, шлюбно-сімейного, імміграційного права, права про банкрутство та ін. Сертифікація адвокатів-фахівців як один із засобів регулювання юридичної практики означає, що компетентним органом перевірена кваліфікація адвоката – це дозволяє вважати його фахівцем в конкретній галузі права, що підтверджує виданий адвокату сертифікат (свідоцтво). Назріла потреба в такій сертифікації адвокатів (і не тільки адвокатів) в Україні. Поглиблюється спеціалізація в організаційній структурі МВС, з'являються нові, все більш вузькі напрямки, все частіше можна почути не просто про гарного слідчого, а про гарного слідчого-господарника (фахівця з розслідування господарських злочинів), не просто про оперативника, а про оперуповноваженого з досвідом розкриття злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків. Популярність адвоката і навіть адвоката-цивіліста поступається нерідко першістю спеціалісту в галузі позовів про незаконне стягнення штрафних санкцій податковою адміністрацією і т. ін.

Фахівці в конкретній галузі юридичної практики мають рівень правової культури і професійної кваліфікації, що відповідають займаній посаді.

Кваліфікація юриста – ступінь підготовленості, наявності спеціальних правових знань, вмінь і практичних навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків. Для окремих фахів (наприклад, оперуповноваженого кримінального розшуку, слідчого та ін.) принципове значення має фахова придатність: відповідність цим фахам спроможностей, фізичних і психічних властивостей особи.

Юристи, як правило, мають різну підготовленість, неоднакові спроможності. Кожний з них переслідує свої особисті інтереси поряд із суспільними. А всі разом вони здійснюють професійну діяльність, що впливає на якість життя суспільства і його правову культуру.

У Державній програмі розвитку юридичної освіти в Україні акцентується увага на необхідності сполучати у пізнанні права універсалізм і національну специфіку. У 1999 р. Верховна рада України ратифікувала Конвенцію «Про визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні» (Лісабон, 1997 р.). Згідно Комюніке конференції міністрів вищої освіти 33 країн Європи (Берлін, 2003 р) відбувається поступове формування загальноєвропейського простору вищої освіти як частини становлення «Європи знань». У Європі «кваліфікація» у сфері праці розуміється як рівень підготовки, ступінь придатності до якого-небудь виду роботи. Сам термін «кваліфікація» використовується для позначення довільного посвідчення, сертифікату, диплома або грамоти, які засвідчують успішне виконання певної освітньої програми в конкретній предметній області. Володіючи *освітньою кваліфікацією*, випускник європейського вищого навчального закладу має право працевлаштуватися в певній

предметній області. Він самостійно знаходить роботу на ринку праці.

Якості юриста як особи, що визначають рівень його кваліфікації:

професійно-ділові: глибока повага до законів, працездатність, відповідальність за долю людей, любов до своєї професії, здатність самокритично оцінювати свою діяльність, дисциплінованість і пунктуальність в роботі;

морально-етичні: твердість моральних засад, високі етичні погляди, сумлінність, принциповість, відповідальність за виконувану справу, здатність брати відповідальність на себе, гуманність, нетерпимість до порушників законів;

інтелектуальні: вміння відрізнити істотне від неістотного, головне від неосновного, ерудиція, глибина, логічність, незалежність мислення, здоровий глузд, розсудливість, гнучкість мислення (уміння розглядати питання з різних аспектів), конструктивність і прогностичний характер мислення, спостережливість, продуктивна пам'ять;

емоційно-вольові: вміння в складних умовах залишатися терпимим, ввічливим, витриманим, урівноваженим, при цьому проявляти твердість моральних і ідейних переконань; володіти почуттям обов'язку і відповідальності за доручену справу, необхідною волею і наполегливістю у виконанні прийнятих рішень;

організаційні: вміння організувати власну ефективну роботу, а також роботу колег і всього колективу.

Питання про відповідність юриста займаній посади вирішують кваліфікаційні комісії